

# Het dagboek sluit, de oorlog duurt voort

Met ironie sprak ze tijdens de NAVO-bombardementen haar brieven uit Belgrado in voor Radio 1. Voor Jelica Novakovic, docente Nederlands (en Duits) aan de universiteit van Belgrado, is de oorlog niet voorbij.

Door onze speciale verslaggever in Servië



Twan van den Brand

Het gesprek heeft plaats in 'een oase van schijn-normaliteit'. De schets is van Jelica Novakovic. Ze lieftoost daarmee het schiereiland Ada, dat ingeklemd ligt tussen Belgrado en de rivier de Sava. Het is een ontspanningsoord met stranden, speelweiden, sportvelden, wandelpaden en cafeetjes. Het terras van Mile geniet haar voorkeur.

„Hij is de leukste caféhouder van de wereld”, schrijft Novakovic (44, getrouwd en moeder van drie kinderen) in 'Gelukkig is wie bijtijds waanzinnig wordt'. Het betreft een recente bundeling van fragmenten uit het dagboek, dat zij deze zomer gedurende de NAVO-acties bijhield voor Radio 1 en de Belgische krant De Standaard.

Toen ze hier in de dagen van de bombardementen haar pilsje dronk, leek de oorlog ver verwijderd. Uitkijkend over het water zegt Novakovic: „Je was weg van de problemen, die Belgrado dagelijks bracht. Zon blijft zon, water blijft water. En Mile bleef heel normaal doen.”

## Reacties

„Gelukkig is wie bijtijds waanzinnig wordt” is in het Nederlands geschreven, de taal die Novakovic doceert aan de universiteit van Belgrado. Als dochter van een Joegoslavische diplomaat woonde ze jarenlang in Nederland. Het

boek is niet in het Servisch vertaald. Nieuw werk, dat de reacties op haar gesproken en geschreven dagboek bundelt, zal wel in beide talen worden uitgegeven. Het verschijnt waarschijnlijk begin 2000.

**Kapt u?**  
Waarom zou ik niet kappen?  
Misschien hebt u er bij luchtalarm geen zin in.  
**Welnee, dan vind ik het juist opwindend.**  
**Prima. Voor mij dan een NAVO-kapselje.**  
In een uurtje tijd zaten we allemaal kortgeknijpt koffie te drinken.

Haar dagboek heeft ze afgesloten, de oorlog geenszins. „Er is niets opgelost”, zegt ze deze middag, die slechts wordt verstoord door een enkel laagvliegend passagiersvliegtuig. „Oorlog is toch ook zoiets als een toestand van onopgeloste contrasten en problemen, die weer elk moment kunnen ontploffen. Zo'n gespannen situatie bestaat hier nog steeds.”

Ook fysiek dreunen de bombardementen na. Daags voor het gesprek is Novakovic naar de dokter geweest, het rommelt in haar buik. Elke oorlog laat bij haar sporen na, schrijft ze. De vorige, die om Bosnië, leverde een schildklierzaandoening op. „Ik trek me de dingen te veel aan, denk ik. Maar wat wil je als je die gierende geluiden hoort. Het is de stress.”

Die toelichting verrast enigszins, omdat zij van de zomer zo afstandelijk ironisch verhaalde over het leven in een belegerde stad waar dood-



angst bestond, waar raketten levens wegrukten. „Het zullen de twee verschillende kanten in mij zijn. Maar het komt ook omdat Nederlands niet mijn moedertaal is, wellicht dat het daarom wat rationeler overkomt. Het is niet mijn impulsieve taal.” Haar passie voor het Nederlands is en wordt haar in Servië niet heus euveld geduid, zegt de docente. „Misschien kijken ze overal wel een beetje merkwaardig aan tegen mensen die zozeer in een andere cultuur zijn geïnteresseerd.”

**Is dit nou het einde?**  
Doodgaan aan verstikking in een dichtbevolkte gaskamer?  
Als sandwichspread terecht komen tussen twee verdiepingen in?  
In miljoenen stukjes uiteenspetteren?

In haar dagboek nam Novakovic stelling tegen de bombardementen op weerloze burgers, waarvan onder anderen haar buurman slachtoffer werd. Maar ze bleef politiek onuitgesproken. Bewust, zegt ze. „Ook in Nederland bestonden al zoveel vooroordelen. Aan de schuld van de Serviërs of de oprechtheid van de Albanezen mocht niet worden getwijfeld, dat waren taboes. Natuurlijk heb ik me daar aan gestoord. Maar ik wilde gehoord en gelezen worden, mensen niet afstoten.”

## Verandering

Tien jaar lang meed ze de stembus. „Bij gebrek aan alternatieven.” Op Milosevic ('Autocratisch, een slechte kopie van Tito') heeft Jelica Novakovic nooit gestemd. Mocht het tot vrije verkiezingen komen, dan zal ze op basis van de programma's voor een van

de oppositiepartijen kiezen. „In de personen zie ik niet zoveel verschil. Je kunt van de politiek eigenlijk alleen maar cynisch worden. Maar ik zou sowieso voor verandering kiezen.”

**De autistische zelfgenoegzaamheid van vertiefde koppels is ook in vredes-tijd een bekend fenomeen. (...) Hun confraters, die alleenstaande gekken, leiden eveneens een gelukkig bestaan. (...) Ooit moet er iets in hun leven gebeurd zijn waardoor ze de deur tussen zichzelf en de wereld voorgoed hebben gesloten.**

Na de bombardementen is Jelica Novakovic, zoals talloze anderen, in een gat gestort. Nee, waanzinnig is ze zelf zeker niet geworden, maar: „Je hebt plots geen rol meer, zelfs geen slachtofferrol.” Velen proberen het geweld te verdringen. „En alles blijft hier hetzelfde. Ik zie geen perspectief, weet niet hoe mijn leven verder zal gaan, ik ben gedesoriënteerd. Ik weet ook niet meer wat ik wil bereiken. De politiek-economische situatie dwarsboomt toch elke poging.” Ze had ambities, had nog veel meer gehoord willen worden. Ze wilde van Nederlands een hoofdvak maken op de universiteit, de culturele uitwisseling aanjagen. „Maar wat doe je als er geen mogelijkheden zijn?” Hopelijk, zegt ze, zijn haar gesproken en geschreven dagboekfragmenten een bijdrage aan die culturele uitwisseling. „Ik heb duidelijk willen maken, dat in Servië ook normale mensen wonen.”

• Jelica Novakovic: „Alles blijft hier hetzelfde. Ik zie geen perspectief.”  
Foto Eric Peutzers

De curieuze teksten komen uit: 'Gelukkig is wie bijtijds waanzinnig wordt', dagboek uit Belgrado, Jelica Novakovic, uitgeverij Lannoo/Contact, 128 blz., prijs € 27,80, ISBN: 9020833330